

„...én így látom és látatom a voltat”
Szigetvár ostromának fény-Képes Krónikája

Móser Zoltán:
A voltat nézni kegyelmesen,
Napkút Kiadó,
Budapest, 2016.

A szigetvári belső várban, az egykori fapalló helyén személyesen *jelen lenni* – ott, ahol 1566. szeptember 7-én a kitörő Zrínyi és katonatársai szembenéztek a janicsársortűzzel – ma is háborzongató élmény. Több ez, mint egyszerű emlékezés: e kultikus helyen az érzékszerveinkkel befogadható történelem szólít meg bennünket. Ahogyan legalább egyszer fel kell keresnünk a muhi mezőt, Nándorfehérvár és Eger várát, a mohácsi emlékparkot – a 450 évvel ezelőtti szultáni ostrom évfordulója eszünkbe kell, hogy juttassa Szigetvár várát is. Ez a város azonban I. Szulejmán szultán itteni halálával nemcsak a magyarok, hanem a törökök közös emlékezetének is reprezentatív helyszínévé vált. (A szultáni sír pontos helyének feltárása a Szigetvár melletti szőlőhegyen unikális jelentőségű régészeti eredmény.)

A történelmi hely mai látványa kiegészíti és élővé teszi a történelmi eseményekről ránk maradt, egykorú írott forrásokat. Az emberi percepció ugyanúgy értelmez, felidéz, újraterezt és emlékezik, ahogyan azt Móser Zoltán *A voltat nézni kegyelmesen* című albuma megteszi.

A könyv az ideai Zrínyi Emlékév tiszteletére látott napvilágot, a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” Emlékbizottságának támogatásával. Móser Zoltán fotóművész, etnofotográfus – fényképezőgépe segítségével – ezúttal Szigetvár világának és jelenben élő múltjának nyomába eredt. Az idén hetvenéves művész és a téma szerencsés találkozásának vagyunk tanúi a papírlapokon. A mester több évtizedes munkásságának képekbe foglalt kvintesszenciája bontakozik ki előttünk, legyen az táj-, épület-, motívum- vagy portréfotó. Hóvári János, a Zrínyi Emlékbizottság elnöke a könyv előszavában ezt így fogalmazza meg: „Aki kézbe veszi Móser Zoltán könyvét, egy vallomással találja szemben magát. A magyar táj és a magyar múlt szeretetével, tiszteletével és egyben értelmezésével...”

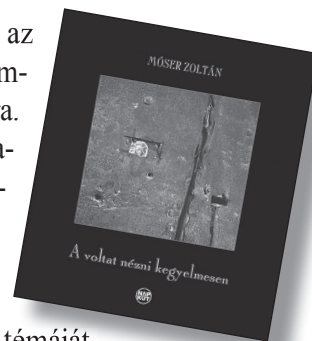
Móser fényképeinek rövid áttekintése kapcsán hadd utaljak a hódmezővásárhelyi születésű, majd Párizsban élő Lucien Hervé (1910–2007) munkásságára is, amely bevallottan kiindulópontként és mintaként szol-

gált a fotóművész számára. Hervé az építészeti fotózást merőben új szempontok alapján emelte művészi rangra. Mert nemcsak az épület homlokzatát mutatta be, nem csupán kívülről fényképezte, hanem alapvető geometriai formákra „bontotta” az épület témáját. Nem csupán dokumentálni akarta a fénykép témáját, nem ideális látószöveget keresett, hanem a tárgyból nyerhető hatóerőt próbálta megörökíteni. Hervé szerint „a különböző architektúrák képesek kifejezni a természet ébresztette emberi érzelmeket, sőt a világról alkotott felfogást is... Bizonyos mértékben a fényképész betöltheti a lelkes tolmács szerepét” (Lucien Hervé: *Építészet és fénykép*).

Móser Zoltán is így „tolmácsolja”, csillapíthatatlan kíváncsiságával kutatja és mutatja be Szigetvárnak: a Várnak, a védőinek és ostromlóinak világát. Ebben a művészi vallomásában pedig egyenrangú segítségül hívja az irodalmat. A dédunoka, Zrínyi Miklós eposzának kiválasztott versszakait éppúgy, mint az 1566. évi ostromról krónikás énekben író Névtelen Szerző (*História az Szigetvárnak vesszéséről*) vagy Ányos Pál sorait, amelyeket a ciklusokba rendezett fényképeihez – mintegy kommentárként – hozzáilleszt. A könyv mottója, a *Szigetvár* című, alkaioszi strófában írt Vörösmarty-vers idézete sajnos nem pontos (a „Vagy mely tűnő fény leng szemeim felé?” sorban lévő „szemeim” helyett itt „szemem” szerepel).

Az ostrom története a szemünk előtt fényképekben elevenedik újra, így születik meg egyfajta „fényképes” krónika. Móser bevezető, ajánló szavaival élve: „...én így látom és látatom a voltat”. A látatás módjához pedig mindenképpen hozzátartozik az a tény is, hogy Móser a hagyományos analóg technikával készítette el fényképeit.

A ciklusok közt tallózgatva, elsőként a mohácsi mezőn learatott és eldölt napraforgószárazakat láthatjuk, amelyek mint megannyi meredező lándzsa képileg idézik fel a vesztett csatát (*Így kezdődött*). A két szigetvári főszereplő portréját pedig Somogyi Győző festménye mellett olyan, XVI. századi illusztrációk segítségével ismerhetjük meg, amelyek az ostromról szóló egyik korabeli beszámolóhoz készültek. Ez utóbbi, Feridun Ahmed bej által írott török krónika, a *Nüzhət-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* 2012. évi modern kiadása lett Móser munkájának másik fő forrása. Ahogy maga a művész is kiemeli:

„A gépemen ott vannak a Szigetvárról készült színes képek, ezekhez keresek párhuzamokat, megfeleléseket”. Móser könyvét lapozgatva valóban el tudjuk hinni: ezek a török miniatúrák mágikus erejűek. Mert minden részlet a kiemeléssel, nagyítással önálló képpé tud átalakulni.

A párhuzamok megállják helyüket. Legyen szó a várat egykor körülvevő Almás-patakról, az ostromló török katonák kinagyított portréiról, akár a vár falainak egyes részleteiről. Az utóbbi felvételeken a masszív falak geometriai struktúrái a hangsúlyosak. Ebben nemcsak Hervé hatása, hanem az itáliai quattrocento festészetének perspektivikus ábrázolási módszere és kíváncsisága is újra megelevenedik. Olyan, mintha egy Piero della Francesca- vagy Andrea Mantegna-festmény (pl. *A kereszt legendája* vagy a *Camera degli Sponsi* freskói) háttérének egy-egy geometrikusan megszerkesztett részletét tennék meg új, önálló képpé.

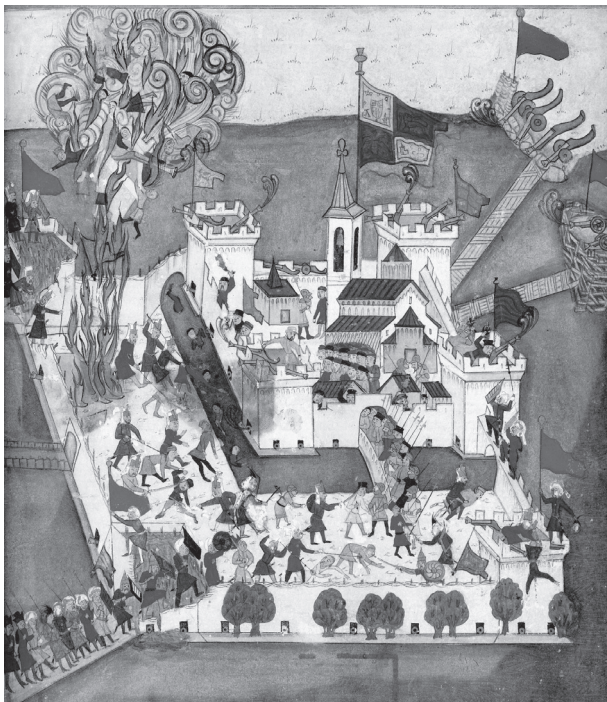
Ugyanígy válik önálló portrészorozattá a *Törökök, magyarok – puskások, vitézek* című ciklus is, ahogyan Feridun bej krónikájának főszereplővé emelt alakjai mellé a Zrínyi Miklós nevét viselő kortárs hagyományörző egyesület tagjai állnak. Hiába az eltelte majd öt évszázad, Móser remek portréinak érzelmi kifejezőereje ma is párhuzamba állítható az egykori török szereplőket ábrázoló krónikás képekével.

A vár elestének képi megjelenítése (*És eljő az utolsó nap*) egy bogoyoslói fafaragó, Kiss Ernő kétszázötven figurából álló domborművének részleteiből áll össze. Ebben Móser Zoltán a már ismert technikát alkalmazza, azaz a nagy tablóból kiválaszt és önálló képpé emel ki egyes jeleneteket, részleteket.

A könyv tudományos kvintesszenciáját – művészi élményei mellett – a történész, turkológus Fodor Pálnak a szigetvári ostromról szóló elemző tanulmánya jelenti (*Szigetvár, 1566*), amely nemcsak magyarul, hanem horvát, török és angol fordításban is olvasható. Fodor hangsúlyozza, hogy Szulejmánnak a mo-

hácsi győzelem után a Bécs ellen indított háborúiban igazi áttörést nem sikerült elérnie (1529, 1532). A Magyar Királyság egy részének megszállása és Buda elfoglalása a magyarországi oszmán fennhatóságot szilárdította meg. Ebben a helyzetben, főleg

Pécs eleste után, Szigetvár a dél-dunántúli védelmi rendszer központjává emelkedett ki. Ekkor építették ki az egykori lovagvár korszerű, több részre tagoló erőrendszerét (újváros, óváros, külső és belső vár), körülötte az Almás-patak felduzzasztott vizének mocsárvilágával. Fontos tudnunk, hogy Szigetvár vára 1566 előtt már kiállt egy török ostromot. Az első török ostromra 1556-ban került sor, amelyben Ali budai pasa kudarcot vallott, a várvédő Horváth Márk kapitány eredményesen ellenállt. Az 1566. évi szultáni

Ismeretlen török miniatúrafestő: Török benyomulás az óvárosba, pergamen, miniatúra, 1568 (Móser Zoltán felvétele)

hadjáratot az 1565-ben elszenvedett máltai kudarc és az új nagyvezír, Szokollu Mehmed befolyása is sietette. Ezután Zrínyinek – aki ezelőtt horvát–szlavón–dalmát bán és a vránai johannita perjelség világi adminisztrátora is volt – nemcsak szigetvári kapitányként, hanem dunántúli főkapitányként is helyt kellett állnia, hogy feltartóztassa a Bécs ellen vonuló szultáni sereget. Zrínyi ezt a több szakaszból álló szultáni ostrom során (augusztus 5. – szeptember 7.) a túlerővel szemben, vitézül meg is tette. Antik görög párhuzammal élve: nem méltatlanul lett a „magyar Leónidasz”.

A könyv borítóján lévő fénykép találó szimbólum. A bezárt, megviselt vasajtón keresztül egy parányi résen tárul szemünk elé az élő természet, amely mindig nézni hív, kíváncsivá tesz.

Jó értelemben vett – nem öncélú, hanem termékenynek bizonyuló – kíváncsiság vezérelte jelen esetben Móser Zoltánt és fényképezőgépét is. A kötet meggyőzően igazolja: „Zrínyi alakja ma köztünk él – emlékezetünkben”.

Diószegi Szabó Pál